

T. S. ELIOTNING POETIK OLAMINING XUSUSIYATLARI

Rajabova Moxinur Alisherovna

Buxoro Davlat Universiteti, magistr

Ilmiy rahbar: professor M.K. Baqoeva

Tomas Eliot o'z davrining eng muhim modernist shoirlaridan biri hisoblanadi. Uning she'riy asarlari mazmuni, she'riy uslubi kabi, o'sha davr she'riyatidagi zamonaviy yo'nalishlar unsurlari uyg'unligidir. Darhaqiqat, o'sha paytda modernizm "19-asrning an'anaviy me'yorlarini rad etadigan, aktyorlar, me'morlar, shoirlar va faylasuflar jamiyatni harakatda "qayta formatlash" ga urinishda oldingi tushunchalarni o'zgartirgan yoki shunchaki bu tushunchalarga xiyonat qilgan" uslub deb hisoblangan. Modernizm, shuningdek, odatda parchalanish yo'nalishini, erkin she'riy uslubni (hatto rus tilidagi erkin she'rlardan ham erkinroq), qarama-qarshi ishoralar va modernistik uslubni Viktoriya yoki Romantik uslubdan ajratib turadigan ko'plab nuqtai nazarlarni ifodalaydi. Eliot avangard shoir va she'riyatda inqilobchi bo'lib, ingliz she'riyatining mohiyatini o'zgartirgan va adabiy tanqid paradigmasini qayta formatlagan. Uning tanqidiy asarlari zamonaviy ingliz adabiyotiga asos solgan va u 20-asr ingliz adabiy madaniyatidagi eng muhim shaxs - u nisbatan qisqa vaqt ichida va nisbatan noqulay sharoitlarda nisbatan kam sonli asarlar bilan erishgan mavqega ega. Eliotning so'zlaridan biri: "Faqat uzoqqa borishni xavf ostiga qo'yadiganlar qanchalik uzoqqa borish mumkinligini bilib olishlari mumkin". Uning o'zi ham bu so'zlarni tasdiqlaydi. Eliot o'zining har bir asarida o'z maqsadi sari suzib boradi. Uning har bir she'riy asari unga o'zining hissiy shaklini "borliq"ning to'g'ridan-to'g'ri aytilmagan tuyg'usiga ochib berishga imkon beradigan shaxsdir.

Quyida Eliotning iqtibos va aforizmlari keltirilgan.

- "Ko'pchilik noshirlar ko'pchilik yozuvchilar kabi muvaffaqiyatsiz yozuvchilardir".
- "Bir-birimizning hayotimizni osonlashtirishga harakat qilmasak, nima uchun yashaymiz?"
- "Dramaturg odamlarni bilishi shart emas, u ularni his qilishi kerak".
- "Yozuvchining faqat ikki turi bor. Ulardan ba'zilari ommabop, o'quvchi bilan gaplashadi, ikkinchisi esa o'zi bilan."
- "To'liq zararsiz kitoblar bor yoki yo'qligini bilmayman, lekin shu qadar ma'nosiz kitoblar borki, ular shunchaki zarar keltira olmaydigan kitoblar borligiga shubha qilmayman".

- “Shoirning vazifasi yangi tuyg‘ularni izlash emas, balki eskilaridan yangicha foydalanishdir”.
- “Buyuk she’riyat ham badiiy, ham qiziqarli bo‘lishi kerak”.
- “Badiiy asar yaratish – bu muallif shaxsi va uning qahramoni shaxsiyatining o‘zaro uyg‘unlashuvidir”.

Eliot Yevropa avangardining asosiy oqimida boshladi, shaklni yangiladi va faqat misli ko'rilmagan shakl misli ko'rilmagan voqelik tuyg'usini yetkazishga qodir ekanligiga ishondi. U yetuk yillarida madaniy an'analarning sodiq tarafdori bo'lib, uni keyingi tartibsizlik dunyosida najot deb tushundi. T. S. Eliotning she'rlari sovuq; Ular odamlarning shaxsiy his-tuyg'ularini yetkazish uchun mo'ljallangan. Romantik va realistlardan farqli o'laroq, u she'rlarida his-tuyg'ularni qo'yib yubormadi, balki ulardan qochib ketdi. Eliot she'riyatining asosiy mavzusi - qayg'u, dunyo va insonning baxtsizligini boshdan kechirish, hayotni isrof qilgani uchun jazo muqarrarligi. T. S. Eliot she'riyati falsafiy xususiyatga ega bo'lib, buyuk badiiy qudrati bilan ajralib turadi. Eliot mazmundagi noaniqlik va chalkashlikni qat'iy, tartibli shaklda yetkazishga harakat qiladi, ammo uning assotsiativ misrasi asarning tumanli ma'nosiga kirib borishga yordam bermaydi. Eliotning she'riy merosining ahamiyati shundaki, shoir zamonaviy burjua dunyosida insoniyatning o'limiga bo'lgan qayg'uni bera oldi. Konservativ mazmun va modernistik shakl orqali bepusht burjua sivilizatsiyasidan norozilik va ommaviy madaniyatning burjua tabiatiga norozilikning samimiy eslatmalari ba'zan yorib yuboriladi. Eliotning ishi falsafa, tarix, madaniyat va ong mazmunini qayta ko'rib chiqishdir. Uning o'zi ishonganidek, yangi san'at asarining paydo bo'lishi kelajakdagi va o'tmishdagi barcha ijodlarga ta'sir qiladi. Rus tilida T. S. Eliotning she'rlari birinchi marta 1939 yilda "Amerika shoirlari" antologiyasini nashr etgan M. A. Zenkevich va I. A. Kashkin tarjimalarida paydo bo'lgan. Ular o'z asarlarida o'zlari tarjima qilayotgan muallifni to'liq ko'rsatishga emas, balki tarjimalarning sifatiga e'tibor qaratishga harakat qildilar, ularning aksariyati bugungi kunda ham katta qiziqish uyg'otmoqda. Va shunga qaramay, Eliot o'z daholarini sharmanda qiladigan davlatda ildiz ota olmadi. Ular uning ishini totalitar san'atga to'g'ri kelmaydigan deb hisoblab, o'jarlik bilan sukut saqladilar. Eliotning keyingi faoliyati

neoklassitsizm tomon harakatni ko'rsatdi, bu uning anglo-katoliklikni qabul qilishi bilan bog'liq edi.

“Kul chorshanba” (1930) she’rida shoirning o‘z xalqi bilan uzilishi fojiasi, uning nolasini o‘zga borliqning nolasi bilan birlashtirib bo‘lmaydigan orzusi ifodalangan samimiy nota yangraydi. “To‘rt kvadrat” (1943) she’rida dunyo, inson hayoti va manguликka diniy-falsafiy qarash ifodalangan. She'rning kompozitsiyasi to'rt unsur - havo, tuproq, suv va olov, to'rt fasl va insonning to'rt yoshining birligi g'oyasiga asoslanadi. To'rt kvartetda hayot o'lim bilan tenglashtirilgan. O'lish shoir uchun ilohiy aql bilan muloqot demakdir. 1960-yillarda Eliot she'r dramasi janriga murojaat qildi. “Qoya” (1934), “Sobordagi qotillik” (1935) va “Oilaviy bayram” (1939) pyesalarida Eliot katoliklik g‘olibi sifatida namoyon bo‘ladi. Ilgari u o'z pozitsiyasini shunday ta'riflagan edi: "Adabiyotda klassik, siyosatda qirollikchi va dinda ingliz-katolik". Bu haqda u 1928 yilda yozgan va "Chiqirlangan yer" va "Bo'sh odamlar" dan keyingi ijodiy izlanishlari haqida fikr yuritgan. Eliot zamonaviy burjua tsivilizatsiyasi ma'naviyatini yo'qotgani va madaniyatning tanazzulga uchragani uchun undan jirkanardi. Dunyoning ideali va yaxlitligini izlab, u o'rta asrlarga va dinga murojaat qiladi. Eliot dunyoning Xudo bilan yaxlitligi g'oyasini aniqlaydi. Eliotning ba'zi asarlarining mazmuni bizning zamonamizning xarakterli hodisalarini bevosita aks ettiradi. Shekspir fojiasi va Betxovenning “Koriolan”ga uvertyurasi asosida yozilgan “Koriolan” (1932) she’rida militarist, fashistik diktatorning satirik obrazi yaratilgan. Bu yerda “rahbar” va “ommaviy”, “qahramon” va “olomon” mavzusi ochiq va kuchli yangraydi. Harbiy diktatura timsoli hamma narsada hukmronlik qiladi. Eliot adabiyotshunos sifatida muhim nazariy va uslubiy masalalarni hal qildi. U, ayniqsa, an'ana muammosi, ijodiy individuallik va an'ana o'rtasidagi munosabat masalasiga qiziqdi. Eliot an'analarga e'tibor bermaslikni madaniyatning parchalanishiga qaratilgan muqarrar harakat bilan bog'laydi. Eliot adabiy tanqidagi formalizmni nazariy asoslab berdi. Uning asosiy tamoyillaridan biri adabiy asarni yozuvchining shaxsiyati, uning tarjimai holi bilan bog'liq holda ko'rib chiqishdan bosh tortish edi. Eliotning fikricha, asar muallifdan mustaqil ravishda mavjud; u avtonom va mustaqil qiymatga ega. Bu o'z-o'zidan mavjud bo'lgan shaxs. Bu qarash adabiy asarning

ijtimoiy-tarixiy talqinini inkor etuvchi, uning immanent mohiyatini talab qiladigan anglo-amerikalik “yangi tanqid”ning asosini tashkil etdi.